

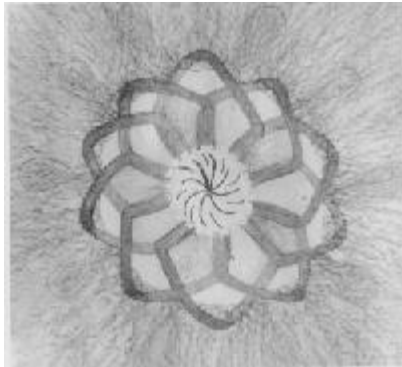
Hans Bienefelt

Jung in de lage landen:

een interview met Inger van Lamoen

In april twintig jaar geleden werd in een Schoolgebouw te Rotterdam de **IVAP** opgericht, de Interdisciplinaire Vereniging voor Analytische Psychologie (**IVAP**). Het was een historische vergadering. Gilles Quispel was daarbij aanwezig evenals Pety de Vries-Ek en Leo Giesen, de laatste twee als feitelijke oprichters. Aldaar ontstond de discussie over de vraag: moet de vereniging wel/niet de academische opleiding als voorwaarde hanteren. Gilles vroeg het woord tikte daarbij stevig met zijn wandelstok op tafel en deelde mee dat Jung (1875-1961) om zich heen een netwerk van niet academici had verzameld die diens leer uitstekend hadden begrepen en uitdroegen. Het mocht niet baten, men stelde deze toelatingseisen, die overigens later werden versoepeld, maar het blijft een intellectuele club die mogelijk daardoor altijd klein gebleven. Op dit moment zijn er 204 leden. Reden om stil te staan bij dit twintigjarige jubileum en de huidige voorzitter Inger van Lamoen-Dommisse (arts en analytisch tekentherapeut) te bezoeken voor een interview.

Hoelang bent u al gegrepen door Carl Gustav **Jungs psychologie**? U bent huisarts geweest en nu bent u op een heel ander terrein bezig.

Vanaf 1982 ben ik me intensief met de **analytische psychologie** gaan bezighouden. Ik heb dat nooit als een ander terrein beschouwd maar als onderdeel van mijn visie op het leven en dus ook van mijn medisch werk. Het maakte diepe indruk op mij dat Jung, die zelf ook arts was, benoemde dat de menselijke psyche een bepaalde structuur heeft, te vergelijken met de anatomie van het lichaam.

U bent jaren als huisarts werkzaam geweest, was daar plaats voor de psyche, de ziel, het lichaam kortom een holistische visie?

In 1966 ben ik samen met mijn man in Leeuwarden begonnen als huisarts. Ik heb altijd veel interesse gehad in de psychosociale en psychosomatische aspecten van het vak. Ik heb het geluk gehad dat ik, door de intense samenwerking met mijn echtgenoot, deze speciale gebieden ook veel aandacht heb kunnen geven. Ik heb in hem ook altijd een kritische

gesprekspartner gevonden, wij hebben altijd veel uitgewisseld over het vak en alles eromheen.

Ik heb de mens, dat wil voor mij zeggen lichaam en geest, altijd als een mysterieuze ondeelbare eenheid beschouwd. De verwondering daarover is in de loop der jaren alleen maar groter geworden.

Een mysterie dat voor mij bij uitstek zichtbaar wordt in geboorte en sterven.

De omvang van de medische kennis is groot, tegelijk weten we dat we het meeste niet weten. Veel kan verholpen worden, veel ziekteoorzaken zijn bekend en gelukkig kennen we ook een aantal goede beproefde behandelingsmethoden.

Waarom echter iemand op dat bepaalde moment die bepaalde aandoening krijgt is nog steeds een raadsel. Mijns inziens is er altijd sprake van het samengaan van meerdere oorzaken, bekende en onbekende, algemeen geldende en strikt persoonlijke, lichamelijke en psychische, aangeboren en verworven en ga zo maar door. Iedere rubricering is in wezen een versimpeling.

Wanneer ik mensen vroeg wat volgens hen mede oorzaak van hun ziekte was, dan noemden zij vaak persoonlijke kwesties. Ik heb dat altijd fascinerend gevonden en belangrijk om de bespreking van zulke problemen te betrekken in de behandeling. Maar niet iedereen wil daar aan natuurlijk.

Ik heb eens een man in mijn praktijk gehad die zo ontzettend boos was dat hij darmkanker had gekregen, terwijl hij heel goed voor zijn lichaam zorgde. Niet roken, goed en verantwoord eten, gezond bewegen enzovoort! Het was niet eerlijk, hij voelde zich werkelijk door zijn lichaam in de steek gelaten. Het deed hem heel veel goed in tekeningen zijn woede op de tumor, die inmiddels operatief was verwijderd, te uiten. Hij werd er weerbaarder van en minder 'slachtoffer'. Hij kon zo met een stuk agressie naar buiten komen die ongetwijfeld niet alleen met deze ziekte te maken had, maar ook met gebeurtenissen van vroeger.

Ook heb ik een vrouw gekend die, wegens kanker, uit het ziekenhuis naar huis ging om te sterven. Zij was jong weduwe geworden en had haar kinderen alleen opgevoed. Toen zij thuis kwam uit het ziekenhuis, had zij 'volgens het boekje' nog maar een of twee dagen te leven. Haar kinderen waren bij haar gekomen en verzorgden haar geweldig. Zo heeft zij het nog drie weken volgehouden. Nu zorgden haar kinderen voor haar en zij genoot er van. Zij was zich dat heel goed bewust. We konden samen ook naar haar buik kijken en zeggen: Niemand weet wat daar nu precies gebeurt.

Zulke dingen zijn prachtig om mee te maken, als huisarts werd je vaak betrokken bij het privé-leven van mensen en ik heb veel van hen geleerd. Ik vond het heel bijzonder als ik op die manier werd toegelaten, en kon ook wel begrijpen wanneer dat niet gebeurde. Daar is ieder mens weer anders in.

Op een bepaald moment kwam er een omslag in uw leven. U stapte over naar de **analytische tekentherapie** geïnspireerd door de **analytische psychologie** van Jung.

Jij noemt het een ommezwaai maar voor mij is het een heel natuurlijke en bij mij passende ontwikkeling geweest. In mijn puberteit had beeldende kunst een grote aantrekkingskracht op

mij. Ik ging vaak op zondagmorgen naar het museum en staarde lang naar de schilderijen, vooral moderne kunst, het had iets raadselachtigs dat mij intrigeerde, maar ook vaak troost gaf als ik mij rot voelde. Ik heb toen voor de medicijnenstudie gekozen, maar heb ook gedacht aan de kunstacademie. In de jaren zeventig, ik was inmiddels huisarts, had ik vaak migraine. Op een keer legde ik papier en potloden naast mij op bed en ging tekenen wat ik allemaal uitkotste. Ik merkte dat het hielp, maar waarom het hielp begreep ik niet.

In die tijd maakte ik ook deel uit van de Commissie Medische **Psychologie** van het Nederlands Huisartsengenootschap. Wij verdiepten ons in psychotherapeutische methoden voor de huisarts. In die commissie zat toen ook Pieter Sluis, de eerste voorzitter van de Kübler-Ross Stichting die een cursus Jungiaanse tekeningen interpretatie bij Gregg Furth had gevolgd. Hij liet op een weekend alle commissieleden een tekening maken. Ik vond het spannend en verrassend wat er naar aanleiding van de tekeningen besproken werd, en wist meteen dat dit voor mij een passende methode zou zijn om mee te werken.

De volgende dag kwam een vrouw met hyperventilatieklachten bij mij op het spreekuur en ik heb haar toen gevraagd over haar situatie te tekenen. Het gaf onsbeiden veel inzicht in haar omstandigheden en maakte haar benauwdheid begrijpelijk.

Daarna ben ik cursussen bij Gregg Furth gaan volgen, hij volgde in die tijd de opleiding aan het Jung Instituut in Zürich. Zo ben ik mij steeds meer gaan verdiepen in het gedachtegoed van Jung. Het bleek dat ik zijn boek *De mens en zijn symbolen* al jaren in de kast had staan.

Eind jaren tachtig ben ik zelf, samen met psychologe Ria van Heesch, cursussen 'Werken met Tekeningen' gaan geven binnen de Stichting Elisabeth Kübler-Ross. Later kwamen daar sprookjes bij en thema weekends samen met Godfried Beumers, die dramatherapeut is en verhalenverteller. Met hem geef ik nog steeds enkele workshops per jaar over onderwerpen als: 'Grenzen', 'Verhalen rond verlies', 'Maskers' en 'Oud worden'. Ook met Maria Derksen, theologe met een praktijk voor rouw en verliesverwerking geef ik een workshop 'Gestolde Tranen'. Wij gebruiken altijd creatieve werkvormen tekeningen, collages en dergelijke, soms gecombineerd met tekst. Waarbij wij op een Jungiaanse manier proberen de verborgen betekenis te achterhalen. Ik vind dat prachtig werk.

Dus u heeft veel affiniteit met beelden?

Beelden spreken een eigen taal, vooral als de spontaan tot stand komen. Die taal moet je leren verstaan. Zij dragen boodschappen in zich, waarmee het onbewuste ons wat te zeggen heeft, net als in onze dromen die ook in beeldtaal spreken. De taal van het beeld is een symbooltaal, het is nooit eenduidig en exact, je moet je inspanning getroosten het te verstaan. In een therapie vind ik dat een grote uitdaging, heel spannend.

Het is altijd de cliënt die herkenning ervaart, vaak met emotie, als de juiste betekenis wordt aangeraakt. Het brengt dan een nieuw inzicht.

De gedachten die Jung heeft ontwikkeld aangaande het onbewuste en de structuur van de psyche zijn voor mij belangrijk geweest. Het feit dat in het onbewuste een grote innerlijke wereld ligt, vol verborgen kennis en weggestopte ervaringen spreekt mij zeer aan. Een wereld die de bron van onze creativiteit bevat waar we uit kunnen putten. Door aandacht aan deze beelden te schenken die in onze dromen en spontane tekeningen verschijnen kan het onbewuste een deel van zijn geheimen prijsgeven. Maar er liggen ook duistere krommen verborgen waar we niet bij kunnen komen. Het verbazingwekkende besef dat alles wat buiten ons is ook binnen ons is, dat van nature niets menselijks ons vreemd is, is voor mij zowel beangstigend als geruststellend. Met aandacht aan beelden schenken bedoel ik, je er in verdiepen, associëren en amplificeren, doorgaan met tekenen of een verhaal of dialoog erover schrijven, gedichten maken. In het therapie uur zijn we daar veel mee bezig. Het tekenen en schrijven doet de cliënt thuis.

Wat bedoelt u met de bron van creativiteit?

Als ik het heb over creativiteit bedoel ik daarmee niet alleen kunstzinnige uitingsvormen. Het onbewuste kan ook iets vrij maken om onze problemen en levensvragen op een creatieve manier te benaderen en soms tot andere oplossingen te komen dan wij voor mogelijk hadden gehouden. Je moet daarvoor wel naar jezelf willen kijken, ook naar dingen die niet prettig zijn om onder ogen te zien. Een **analytische therapie** is daar in principe op gericht. Voor mij is altijd nog van grote betekenis **Jungs** uitspraak: 'Mensen worden niet verlicht door zich allerlei beelden van licht voor te stellen maar door zich bewust te worden van de eigen innerlijke duisternis.'

Schaduwbeelden zijn bij uitstek herkenbaar in tekeningen. In mijn eigen leeranalyse heb ik dan ook veel aan eigen tekeningen gewerkt.

Pety de Vries Ek en Leo Giesen kent u ook al een aantal jaren. Wilt u iets over uw beginjaren in de **IVAP** vertellen en uw ontmoetingen met de twee oprichters van het eerste uur?

Ik ben lid van de **IVAP** geworden toen wij in onze huisartspraktijk zijn geassocieerd met een derde collega. Ik kon toen parttime gaan werken en ben met mijn Jungiaanse analyse begonnen en ook lid van de **IVAP** geworden. Ik vond het heerlijk deel te nemen aan de werkgroep Noord en met mensen in contact te komen met veel van **Jungs** uitgebreide publicaties.

Pety de Vries kende ik natuurlijk van de vertaling van het Verzameld Werk van Jung. Ik had daar grote bewondering voor, en vond het leuk haar later in de **IVAP** te ontmoeten. Zij is een van de oprichters geweest. Ook kende ik het boek dat zij samen met Joop van Birgelen heeft gepubliceerd De geest in de Fles over alchemistische beelden in dromen. Ik kende Joop van Birgelen omdat mijn man en ik een droominterpretatie cursus hebben gevolgd in de jaren

tachtig die hij samen met professor Wijngaarden gaf. Het was een van de weinige postdoctoraal cursussen waarin Jung ter sprake kwam.

Leo Giesen heb ik pas enkele jaren geleden leren kennen, toen wij samen een cursus hebben georganiseerd en gevolgd. Het is een groot verlies voor de **IVAP** een van de oprichters zo vroegtijdig te moeten verliezen. Maar ook voor de, mede door Leo opgerichte, NAAP, de vereniging van Nederlandse, internationaal erkende, Jungiaanse analytici, die hier in Nederland ook erkenning proberen te krijgen.

Hoe komt het toch dat de **IVAP** er niet in slaagt een leerstoel Jungiaanse **psychologie** te verkrijgen? Is de academische wereld zo star in dit land? Zijn er geen kandidaten?

In wezen is de **IVAP** een unieke vereniging omdat er zo veel disciplines in vertegenwoordigd zijn. Het is indrukwekkend om te merken hoe breed georiënteerd Jung geweest is, dat hij zo veel mensen heeft geïnspireerd om op een andere manier te kijken naar: het gebeuren in de wereld, menselijke verhoudingen, religie, literatuur, sprookjes en mythen en dromen maar ook heeft hij invloed gehad op grote natuurkundigen zoals Nobelprijswinnaar Pauli.

Op de universiteit en met name in de **psychologische** faculteit is er weinig interesse voor Jung, in verschillende theologische faculteiten begint de interesse te groeien. In de tijd dat er in ons omringende landen Jung Instituten werden opgericht en de opleiding tot Jungiaans analyticus van de grond kwam, werd in Nederland deze vorm van therapie terzijde geschoven.

De grote waarde die Jung toekende aan het onbewuste, maakt dat veel van zijn theorieën niet als wetenschappelijk worden beschouwd. Immers de wetenschap wil kunnen vaststellen en meten; dubbelblind onderzoeken, testen en resultaten vergelijken, horen daarbij. Dat is bij droomanalyse en werken met tekeningen niet mogelijk. Daarbij komt dat Nederland was verzuimd. Dit gaat veel verder dan alleen de kerk betreffend. In het medisch beroep werd, zeker dertig jaar geleden, sterk onderscheid gemaakt tussen het terrein van de arts, de dominee of pastoor en in mindere mate ook de maatschappelijk werker of de psycholoog. Je moest niet op elkaars vakgebied komen. Voor een dokter was het spreken over levensbeschouwing niet correct. 'Schoenmaker houd je bij je leest' gold hier, en dat heeft Jung nooit gedaan. Hierin schuilt meteen zijn grote kracht. Het is jammer dat we daar nu niet verder op in kunnen gaan. Maar... in de **IVAP** vind je dat brede spectrum wel terug.

Al meer dan vier jaar bent u voorzitter van het bestuur van de **IVAP**. Wat werd er zoal de laatste jaren gerealiseerd en georganiseerd?

Onze laatste Studiedag ging over synchroniciteit, een belangrijk begrip van Jung. Het wil zeggen dat, ik zeg het maar even simpel, een gebeurtenis of verschijnsel in de buitenwereld zinvol aansluit bij de psychische belevingswereld en zo als belangrijk en vol betekenis wordt beleefd. Dit zonder dat er enig causaal verband bestaat tussen beide. Ik geef even een voorbeeld: Op een cursus zat ik buiten met een vrouw haar tekening te bespreken. Zij had haar demente moeder getekend, met wie zij altijd veel problemen had gehad. Nu moeder dement was, bestond het contact vooral uit lichamelijke verzorging, en dat contact was veel vertrouwder en beter dan vroeger. Juist toen die vrouw vertelde dat zij haar moeder met meer liefde uit de poep kon halen, dan zij ooit verwacht had te kunnen doen, vloog er een vogel over en liet een vogelpoep op de tekening vallen. Hoe is dat mogelijk!

Het verschijnsel synchroniciteit kan veel ervaringsgebieden betreffen. Op onze studiedag in november j.l. belichtten Hans Gerding, Arend Jan Bolhuis en professor Ilia Masau dit onderwerp vanuit verschillende invalshoeken. Als parapsycholoog, als letterkundige en vanuit de filosofie.

Kunt u ook al vooruitblikken?

Het programma voor 2003 is al vastgesteld. Te beginnen met de feestelijke Jaarvergadering in verband met twintig jaar **IVAP** op 8 februari 2003.

Het middagprogramma, dat openbaar is, behelst heel wat moois. Godfried Beumers opent met een Italiaanse vertelling. Dan volgt professor W. Schönau met een lezing over 'Hesse, Jung en het Oosten'. Hermann Hesse werd een tijd lang door Jung geïnspireerd, hij heeft hem gekend en beide waren bevriend met Richard Wilhelm, de grote kenner en vertaler van de I Tjing en de Tao Te King. Daarna volgt nog een lezing van dr. Tjeu van den Berk, theoloog: 'Een mensenleven: op zijn best een Mythe!'. Deze lezing gaat over een preek van Eckhart, de doos van Pandora en een gedachte van Jung. Ik verheug mij erg op die dag.

Een tweede activiteit die we altijd hebben is de Therapiedag, in 2003 op 12 april. Dit jaar gaat de ochtendlezing over 'Sandplay' en 's middags worden een aantal workshops verzorgd, dit jaar over: 'Sandplay', 'Dromen' en 'Werken met Tekeningen.'

In het najaar volgt dan de Studiedag op 8 november, dit jaar geheel gewijd aan 'De gnosis'. Op het programma staan drie lezingen en een forumdiscussie. Morgens zal Drs Jacob Slavenburg spreken over 'De Jung-Codex en Gnosis' gevolgd door Bram Moerland: 'Gnosis nu'. Middags een lezing van dr. Alfred Ribi uit Zurich, over 'Jungs verhouding tot Gnosis en Alchemie', deze lezing zal in het Engels worden gehouden. De dag wordt afgesloten met een forum waaraan ook professor dr. Gilles Quispel zal deelnemen. Die dag wordt voor 2003 echt een hoogtepunt. Alle lezingen die de **IVAP** organiseert zijn ook voor niet-leden toegankelijk.

Een ander belangrijk initiatief van de **IVAP** is de samen met de NAAP op te richten Jung Bibliotheek. Wij hopen dat die in 2003 geopend kan worden. Wij bezitten al een zeer interessante verzameling, die met medewerking van leden en uit nalatenschappen is vergaard. Er wordt nu hard gewerkt aan de catalogisering.

Kunt u iets zeggen over de 'opvolgers' van Jung?

Jung heeft mijns inziens een belangrijke bijdrage geleverd bij het ontwikkelen van inzicht in de menselijke psyche. Ik vind dat je je altijd moet realiseren dat het gaat om een denkmodel. Voor mij een zeer bruikbaar denkmodel. Ik kan er goed mee werken. Ieder denkmodel is een simplificatie van de werkelijkheid. De werkelijkheid is natuurlijk oneindig veel gecompliceerder en blijft een mysterie.

Veel mensen zijn doorgegaan op **Jungs** ideeën en hebben verschillende zaken uitgewerkt. Binnen de Jungiaanse traditie zou ik Marie Louise von Franz willen noemen, maar ook mensen als Barbara Hannah, Verena Kast en Ingrid Riedel.

In Amerika zijn een aantal Jungiaanse analytici heel populair geworden zoals Jean Bolen, vooral met haar boeken over goden en godinnen in elke man en vrouw en Clarissa Pinkola Estès met haar boek De ontembare vrouw. Zij besteden veel aandacht aan hoe **archetypen** voortleven in deze tijd en gebruiken daarbij oude mythen en sprookjes.

Een andere psychotherapeutische stroming die is geïnspireerd door Jung is de Psychosynthese van Assagnoli. Hij is een eigen weg ingeslagen.

Het themanummer van deze Prana gaat over De kunst van leven en sterven. Wilt u in dat verband daarover nog iets zeggen?

De dood maakt deel uit van het leven. In wezen kan de mens zich steeds vernieuwen dankzij het feit dat het oude afsterft. Dit geldt zowel voor het lichaam als voor hetgeen in de psyche losgelaten kan worden.

Bijzonder is dat de dood in dromen, tekeningen en dergelijke meestal duidt op vernieuwing, op voorbijgaan of loslaten waarbij energie vrijkomt die op nieuw geïnvesteerd kan worden. Ieder mens draagt zijn geschiedenis, wat lang voorbij is, kan een andere betekenis krijgen in het heden. In therapeutisch verband kan het heel belangrijk zijn gebeurtenissen uit het verleden een nieuwe betekenis toe te kennen. De cliënt dient daartoe in het verleden af te dalen om de gebeurtenis opnieuw onder ogen te zien en in een veranderd perspectief te

plaatsen. Dat afdalen is te vergelijken met de afdaling in het dodenrijk. Vooral als het pijnlijke of traumatische gebeurtenissen betreft. Bij de verwerking komt energie vrij die opnieuw geïnvesteerd kan worden. Intrapsychisch is er geen sprake van dood.

Kort geleden kwam weer naar voren hoe belangrijk de ervaren veiligheid en warmte in de eerste jaren van het leven is voor later. We herinneren ons haast niets van deze eerste jaren maar in het onbewuste vormen zij het levend fundament van latere ervaringen. Voorbij en vergeten is niet dood!

De dood als einde van het leven? Een ontzagwekkend mysterie!